

Nordisk tidskrift för allmän didaktik, en inledning

*Göran Brante, Silwa Claesson, Jörgen Dimenäs, Peter Erlandson, Gunnar E Finnbogason, Sven-Erik Hansén, Annika Lilja, Jorunn H. Midtsundstad, Ola Strandler, Tobias Werler**

* *Göran Brante* är docent i pedagogiskt arbete vid Institutionen för didaktik och pedagogisk profession, Göteborgs universitet. E-post: goran.brante@gu.se; *Silwa Claesson* är professor i pedagogik vid Institutionen för didaktik och pedagogisk profession, Göteborgs universitet. E-post: silwa.claesson@ped.gu.se; *Jörgen Dimenäs* är docent i allmändidaktik vid Institutionen för didaktik och pedagogisk profession, Göteborgs universitet. E-post: jorgen.dimenas@gu.se; *Peter Erlandson* är docent i pedagogik vid Institutionen för didaktik och pedagogisk profession, Göteborgs universitet. E-post: peter.erlandson@gu.se; *Gunnar E Finnbogason* är professor vid School of education, University of Iceland. E-post: gef@hi.is; *Sven-Erik Hansén* är professor i tillämpad pedagogik vid Åbo akademi. E-post: sven-erik.hansen@abo.fi; *Annika Lilja* är universitetslektor i pedagogiskt arbete vid Institutionen för didaktik och pedagogisk profession, Göteborgs universitet. E-post: annika.lilja@gu.se; *Jorunn H. Midtsundstad* är försteamanuensis vid institutet för pedagogik vid Universitetet i Agder. E-Post: jorunn.midtsundstad@uia.no; *Ola Strandler* är doktorand i pedagogiskt arbete vid Institutionen för didaktik och pedagogisk profession, Göteborgs universitet. E-post: ola.strandler@gu.se; *Tobias Werler* är professor vid Center för lärarutbildning vid Høgskolan i Bergen. Tobias.Christoph.Werler@hib.no

Varför allmän didaktik idag?

Under en lång period har begreppet lärande ersatt undervisning i många sammanhang. Man kan rentav säga att undervisningsbegreppet har ansetts vara passé och vi vill i motsats till detta framhålla att hur mycket lärande och den lärande än fokuseras, så finns ändå skola, lärare och undervisning kvar, det vill säga kärnan ur såväl ett allmän- som ämnesdidaktiskt perspektiv. En annan trend i vår tid är den så kallade evidensrörelsen där olika institut renodlar stora kvantitativa studier för att dess resultat och slutsatser ska ligga till grund för lärares arbete (Bohlin, 2011, Levinsson, 2013). Hur skolor och lärare ska förhålla sig till denna rörelse utgör därför ett nutida debattämne (Biesta, 2007). Evidensrörelsen är också ett exempel på den ständigt och alltid aktuella och återkommande problematiken kring förhållandet mellan teori och praktik (Werler, 2013). I denna tidskrift står alltså undervisning och didaktik i fokus och namnet på tidskriften, *Nordisk tidskrift för allmän didaktik*, pekar specifikt ut ett nordiskt perspektiv. Vi menar att den humanistiska kontinentaleuropeiska didaktiska traditionen har levt kvar i den nordiska undervisningstraditionen (Hopman, 2007, Midsundstad & Werler, 2011) och det är i huvudsak den vi vill knyta an till. Den kontinentaleuropeiska traditionen skiljer sig från den anglosaxiska inriktningen som vi menar präglas av en starkt fokuserad mål- och mätningssinriktad läroplanskultur i frågor inom utbildningsväsendet.

Vad är allmän didaktik?

Didaktik har starka historiska rötter. Ämnet formulerades av Johann Amos Comenius på 1600-talet som ”konsten att undervisa”. Att bestämma undervisning som konst är förmodligen vanskligt idag. Alltsedan didaktiken tog plats vid universitet och högskola har strävan istället varit att betrakta didaktik som ett ämne som vilar på vetenskaplig grund. Finland har härvidlag varit ett föregångsland då det gäller att hävda att läraryrket ska professionaliseras genom att betona den vetenskapliga grunden (Hansén, 2005). Inte minst det examensarbete som de finska lärarstudenterna gör, har sedan lång tid tillbaka varit betydelsefullt härvidlag. Situationen i de övriga nordiska länderna kan beskrivas som att olika reformer har berört graden av universitetsstudier, alltså inte enbart ämnesstudier, för blivande lärare. De historiska, eller idéhistoriska studierna av texter från Comenius, Rousseau, Pestalozzi, Herbart, Dewey, Gruntvig, Key, Freinet, Freire, Montessori och andra personer ur den didaktiska historien är, trots att de själva oftast betraktade undervisning snarare som konst än som vetenskap, i högsta grad centrala. De behöver lyftas fram, inte minst för att skapa distans till det som händer i dagens undervisning och skola (Werler, 2011). De kan stå som inspiratörer till nytänkande och ett vidgande av didaktikens omfång, som att exempelvis också omfatta digitala och informella undervisningsmiljöer

Något som, utöver de didaktiska klassikerna, kännetecknat didaktiken är modeller som utvecklats för att förstå undervisning – både undervisning i sin helhet och till sina delar. Den didaktiska triangeln, med sina hörn: där lärare, elev och undervisningsinnehåll återfinns, har utvecklats av flera forskare och därefter använts i såväl lärarutbildningssammanhang som av lärare (t.ex. Klafki 2000, Hopmann, 2007; Uljens 1997, Him & Hippe, 1998). För både forskare och den enskilde läraren har dessutom de didaktiska frågorna vad?, hur? och varför? haft betydelse för att strukturera undervisning.

Didaktikbegreppet innefattar idag också den läroplansteoretiska forskningstraditionen, en tradition som varit högst produktiv (t.ex. Englund, 2011). Att sätta det som sker i den dagliga skolverksamheten i ett större samhälleligt och politiskt perspektiv kan ge aha-upplevelser och förståelse för dagens händelser. Läroplaners tillkomst, läroplanskoder och betygssystem har av tradition hört till denna inriktning, men under senare år har studier av enskilda lärares samtal och praktik också hjälpt till att skapa förståelse för det som händer i utbildning och skola. Skolan både speglar och påverkar samhällsutvecklingen och det är därför viktigt att ett kritiskt perspektiv blir synligt i analysen av vad som händer. Ett exempel är den svenska skolans marknadsanpassning där skolan av idag präglas av profileringar, något som i sin tur tvingar fram koncept som ska framstå som gedigna och framåtsyftande för de föräldrar som ska välja skola för sina barn.

Praxisnära forskning och klassrumsforskning utgör ett viktigt inslag i didaktiken. Denna typ av forskning bedrivs inom olika traditioner och med olika teoretisk grund. Kännetecknande för exempelvis den kritiska didaktiken är att den explicitgör motsättningar och spänningar mellan de olika förhållningssätt och tolkningar som lärare gör (Olin, 2009, Strandler, 2015). Ett annat forskningstema kännetecknas av att existentiella dimensioner av undervisning står i fokus. Dessa forskningsstudier bygger primärt på en fenomenologisk-hermeneutisk grund (van Manen, 1990, Bengtsson, 1999) och de avser fånga subtila nyanser och så kallad förtrogenhetskunskap i undervisningssammanhang (Claesson, 2011).

Frigörande didaktik, med sitt ursprung i ”critical pedagogy” (Giroux, 2009; Apple, 2012), och progressiv undervisning (Dewey) har trots sitt värderande och normativa anslag en position i dagsaktuella politiska frågor kring det mångkulturella samhället, hållbar utveckling och demokrati. Problematiserandet av klassrumsstrukturer, kulturell marginalisering, asymmetriska maktrelationer och diskussionen kring vad och vilken kunskap som ska premieras i skolan är även det en del av den frigörande didaktiska diskussionen.

Vilken relation har allmän didaktik till bildning?

Bildningstraditionen har utgjort en stark tradition i de nordiska länderna, där flera didaktiker såsom Ellen Key (Ambjörnsson, 2012; Claesson, 2014a) m.fl. grundat sin argumentation på bildningssidéer. Genom att se utbildning ur ett livsperspektiv och att knyta utbildning till aspekter såsom etik, estetik och förmågan till självständighet skapas frågor inte bara om val av undervisningsinnehåll, utan kanske än mer till frågan om hur undervisning ska gå till. Har det till exempel betydelse om man läser tematiskt, i vilka lokaler man befinner sig eller i vilken gruppstorlek undervisningen äger rum? Humboldt tänkte sig att all bildning är självbildning, det vill säga en aktiv handling eftersom ingen människa kan tvinga någon annan att lära sig. Det betyder att det knappast är möjligt att bestämma exakt vad ett barn ska kunna i en särskild ålder. Denna idé om mänskligt lärande skiljer sig från idén om att man i skolan ska och kan testa specifika kunskaper vid en viss ålder och utgör också en direkt kontrast till företeelser som PISA och TIMSS (Midtsundstad & Willberg, 2010). Hopmann (2007) pekar ut didaktik som den domän som är starkast relaterad till just bildning. Han ställer didaktiktraditionen i kontrast till det han benämner som curriculumtraditionen och med det menar han den anglosaxiska tradition ur vilken test och mätningar vuxit fram. Werler (2010) gör en liknande jämförelse där han ställer bildning i motsats till det literacy-begrepp som vuxit fram på senare tid inom många olika ämnen och domäner.

I denna tidskrift vill vi alltså återknyta till en bildningstradition. Det innebär i vår tid att utveckla en filosofisk och kritisk didaktik där undervisning primärt betraktas och diskuteras ur ett humanistiskt perspektiv. Det betyder vidare att den nordiska tradition som på olika sätt förvaltats och synliggjorts i undervisning, vid lärosäten och i viss litteratur ska synliggöras.

Vad är didaktikens förhållande till angränsande ämnen?

Traditionellt brukar ämnet *pedagogik* definieras som undervisning och socialisation (uppfostran). *Didaktik* fokuserar istället undervisning, vilket gör att det är möjligt att se didaktik som en specialisering innanför pedagogikämnet (Claesson, 2014b). Men på senare år har nya ämnen som är näraliggande dykt upp. Kännetecknande för ämnet *Utbildningsvetenskap* är att det tar in många olika universitetsämnen för att förstå hur utbildning, lärande och undervisning är beskaffade. *Pedagogiskt arbete* med relation till pedagogik är ännu ett universitetsämne som kan förstås som en parallell till ämnet ”Socialt arbete” som har en stark relation till ämnet Sociologi.

Som nämnts, vinnlägger sig denna tidskrift om att ta tillvara den nordiska traditionen ”didaktik” med dess specifika intresse för bildning och kontinentalfilosofi. Vi försöker därmed komplettera de moderna konstruktionerna ”pedagogiskt arbete” och ”utbildningsvetenskap” som har tillkommit snarast av realpolitiska och strategiska anledningar, än av nödvändiga behov för undervisningen i skolan. Vi betraktar alltså därmed didaktiken som ett delområde av den breda pedagogiken.

Till vem riktar sig tidskriften?

Läraryrket och praktisk pedagogisk professionell kompetens har alltmer kommit i fokus. De erfarenheter och frågor som uppstår i undervisningspraxis kan därmed ligga till grund för att formulera forskningsfrågor. I det sammanhanget kan *Nordisk tidskrift för allmän didaktik*, *NoAD*, utgöra ett naturligt forum för publicering.

För att kunna utveckla den nordiska didaktiken anser vi det vara av vikt att var och en får möjlighet att uttrycka sig på sitt modersmål, det språk som medger nyanser och där det finns så få möjligheter som möjligt att bli missförstådd. De skandinaviska språken, danska, norska och svenska, liknar varandra i så hög grad att det knappast går att missförstå varandra. Tråkigt nog skiljer sig det finska språket på ett sådant sätt att det skulle vara ytterst krävande för en skandinavisktalande att förstå. Därför har vi också, utöver skandinaviska, också engelska som accepterat språk för denna tidskrift.

Förhoppningen är ytterst att lärare, och andra pedagogiska praktiker ska finna bidrag som berör den vardagliga skolverksamheten samt ger överblick och distans till den. Utöver det är vår förhoppning att också de som styr skolan ska finna underlag för reflektion och beslut. Vi hoppas också att vi i de nordiska länderna genom bl.a. denna tidskrift ska kunna fortsätta utveckla de gemensamma undervisningstraditioner som vi redan har. Det är till syvende och sist undervisning som är föremålet för *Nordisk tidskrift för allmän didaktik*.

Referenser

- Ambjörnsson, R. (2012). *Ellen Key. En europeisk intellektuell*. Stockholm: Bonnier.
 Apple, M. W. (2012). *Can education change society?* New York: Routledge.
 Bengtsson, J. (1999). *Med livsvärlden som grund*. Lund: Studentlitteratur.

- Biesta, G. (2007). Why “what works” won’t work: evidence-based practice and the democratic deficit in educational research. *Educational Theory*, 57(1), 1-22.
- Bohlin, I. (2011). Evidensbaserat beslutsfattande i ett vetenskapsbaserat samhälle. Om evidensrörelsens ursprung, utbredning och gränser. I Bohlin, I. & Sager (Red) *Evidensens många ansikten*, (s. 31-68). Lund: Studentlitteratur.
- Claesson, S. (red.) (2011). *Undervisning och existens*. Göteborg: Daidalos.
- Claesson, S. (2014) Ellen Key in relation to contemporary educational ideals. I Planefors, P.-I. (Red) *Ellen Key. Creating a European Identity*. Sverige: Alvastra.
- Claesson, S. (2014), Om varför begreppet undervisning behöver återerövrars. *Utbildning & Demokrati* 23(3), 95-107.
- Englund, T. (red.) (2011). *Utbildning som medborgerlig rättighet – föräldrarätt, barns rätt eller ...* Göteborg: Daidalos.
- Giroux, H. A. (2009). Critical Theory and Educational Practice. I A. Darder, M. P. Baltodano, & R. D. Torres (Eds.) *The Critical Pedagogy Reader* (Second Edition) (s. 27-51). New York: Routledge.
- Hansén, S-E. (2005). Teacher Education for Research-based Practice in Expanded Roles: Finland's experience. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 49(5), 475-485.
- Him, H. & Hippe, E. (1998). *Läring genom upplevelse, förståelse og handling. En studiebok I didaktik*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hopmann, S. (2007). Restrained teaching: the common core of Didaktik. *European Educational Research Journal*, 6(2), 109-124.
- Klafki, W. (2000). *Skole, teori, forskning, utveckling. Skoleteori, skoleforskning og skoleudvikling i politisk-samfundsmæssig kontekst*. Köpenhamn: Hans Reitzels forlag.
- Levinsson, M. (2013). *Evidens och existens. Evidensbaserad undervisning i ljuset av lärarens erfarenheter*. Gothenburg Studies in Educational Sciences 339.
- van Manen, M. (1990). *Researching Lived Experience, Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*. USA: The University Of New York.
- Midtsundstad, J. & Wilberg, I. (red.) (2010). *Didaktikk: nye teoretiske perspektiver på undervisning*. Oslo: Cappelen.
- Midtsundstad, J. H. & Werler, T. C. (2011). Nordisk didaktikk – et spørsmål om perspektiv? I *Didaktikk i Norden*. Portal Forlag.
- Olin, A. (2009). Skolans mötespraktik – en studie om skolutveckling genom yrkesverkssammans förståelse. *Studies in Educational Sciences* 286.
- Strandler, O. (2015). Policy, practice and practical reason: Understanding teaching in times of outcome regulation. *Policy Futures in Education*, 13(7), 887-899.
- Uljens, M. (1997). *Didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Werler, T. C. (2010). Danning og/eller literacy? Et spørsmål om framtidens utdanning. I: *Didaktikk: nye teoretiske perspektiver på undervisning*. Cappelen Damm Akademisk.
- Werler, T. C. (2011). Et didaktisk rammeverk for skolen i Skandinavia. I: *Didaktikk i Norden*. Portal Forlag.
- Werler, T. C. (2013). Profesjonens kjerne? Relasjonen mellom teori og praksis i (ny) norsk lærerutdanning. I: *Å lære å bli lærer: en begrunnelse och en oversikt*. Cappelen Damm Akademisk 2013.